

A. ÖMER TÜRKES

romanlar arasında

İnsan ve tarih

Çağdaş İngiliz edebiyatının yaşayan en önemli isimlerinden Ian McEwan, son romanı 'Dersler'de yakın tarihin kronolojisini, hayatı kaçırılmış fırsatlar ve cevapsız sorularla dolu bir adamın hikâyesi üzerinden özetliyor. McEwan, kendisinin ve insanın tarih olma ya da tarihe ait olma duygusuyla yazmış kitabını. Ewan'ın başyapıtı değil ama kesinlikle güzel ve etkileyici bir roman.

Ian McEwan, 1948 yılında doğdu. İngiliz edebiyatı eğitimi gördü. Yüksek lisansını yaparken romancı Malcolm Bradbury'den yaratıcı yazarlık dersleri aldı. 1976'da yayımlanan ilk öykü kitabı 'First Love, Last Rites' (İlk Aşk, Son Törenler) ile Somerset Maugham Ödülü'ne değer görüldü. Altı kez aday gösterildiği Booker Ödülü'nü 1988'de 'Amsterdam'da Düello'yla kazandı. 1983 yılında 'Or Shall We Die?' adlı bir oratoryonun sözlerini yazdı. Aralarında 'Kefaret'in de olduğu birçok romanı sinemaya aktarıldı. 2006'da 'Cumartesi' romanıyla James Tait Black Anı Ödülü'nü, 'Sahilde' adlı romanıyla İngiliz Kitap Ödülleri'nde yılın kitabı ve yılın yazarı ödülleri kazandı. 2019'dan bu yana yazdığı ilk roman olan 'Dersler', Ian McEwan'ın 16'ncı romanı.

BEBEĞİNİ BÜYÜTÜRKEN

Hikâye Mayıs 1986'da başlıyor. Romanın kahramanı Roland Baines 37 yaşında. Henüz küçük bir bebek olan oğlu Lawrence ile birlikte yaşıyor. Karısı Alissa, evlilikten bunaldığını ve arzularını gerçekleştirmek için onları terk ettiğini bildiren bir not yazdıktan sonra kayıplara karışmış. Bir yandan Çernobil felaketinin yol açtığı radyoaktif serpinti korkusundan ve polislin karısı hakkındaki sorularından bunalan, diğer yandan küçük bir bebeğin bakımıyla ilgilenmek zorunda kalan Roland'ın zihni uçsuz bucaksız geçmişe sığmıyor, en çok da piyano öğretmeni 'Bayan Connell' ile ilişkisine.

Bu andan başlayarak anlatı bugün ile geçmiş arasında mekik dokuyacak ve Roland'ın hayat hikâyesi yavaş yavaş şekillenmeye başlayacak.

Kraliyet ordusunda subay olan babasının görevi nedeniyle çocukluğunu Libya'da geçiren Roland Baines, 1959'da -11 yaşındayken- İngiltere'de yatılı bir devlet okuluna verilmiştir. Babası, II. Dünya Savaşı'ndan sonra binbaşılığa kadar yükselen eğitimsiz bir İskocyalı, annesi ise yine eğitimsiz, durgun, biraz da kocası tarafından ezilmiş, ilk kocasından olan çocuklarını arkasında bırakmış bir kadın.

Piyano öğretmeni Miriam Connell ile ilk tanıştığında 11 yaşındadır Roland. Bu çekici ve otoriter kadından etkilenmesi kaçınılmazdır. Ancak 14 yaşına kadar sadece hayallerinde yaşar öğretmeni. 14 yaşındayken, Küba Füze Krizi'nin yarattığı

korkulu ve bir o kadar kaygısız ruh hali ile öğretmenini ziyaret etmeye karar verecek ve Miriam Connell ile aralarında yasak ve eşitsiz bir ilişki başlayacaktır.

Bu ilişki, sunduğu cinsel tatmin ve başarı hissiyle Roland'ın bütün hayatı boyunca başka kadınlarla ve hayatla kurduğu ilişki biçiminin, aslında karakterinin belirleyicisidir. Bir arkadaşının şu cümlelerle özetlediği bir karakter: "Neye elini attıysan, dünyada onu en iyi yapan insan olmayı istedin. Piyano, tenis, gazetecilik, şimdi de şiir. (...) O işi en iyi yapanın sen olmadığını görür görmez fırlatıp atıyorsun ve kendinden nefret ediyorsun. İlişkilerde de aynı şey. Fazla talepkârsın ve bırakıp hayatına devam ediyorsun. Ya da karşındaki senin mükemmellik arayışına dayanamıyor ve seni sepetliyor."

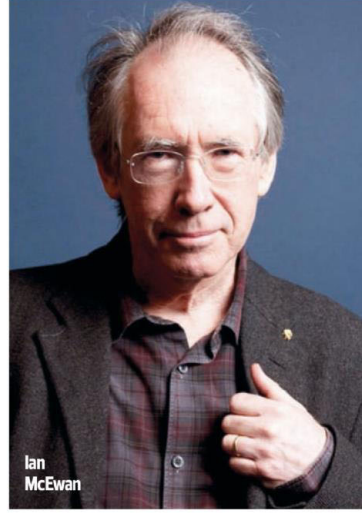
Sonrasında, Bayan Connell tarafından uğradığı -çok geç farkına varacağı- istismarın geçen yıllar boyunca Roland'ın hayatını, arkadaşları ve ailesiyle olan ilişkisini nasıl etkilediğini görüyoruz. Ve söz konusu etkiler 70'li, 80'li, 90'lı, 2000'li yılların önemli tarihsel olayları ile harmanlanarak şiddetini artırıyor. Bütün bunlar olup bitirken Roland'ın en büyük başarısı oğlu Lawrence'i kazasız belasız yetişkin bir insana evriltebilmesidir.

"Hayatı Küba Füze Krizi'nden Çernobil felaketine, Berlin Duvarı'nın çöküşünden COVID-19 pandemisine kadar tarihin büyük kuvvetleri tarafından şekillendirilirken, Roland Baines her insan için geçerli olan sorularla yüzleşecektir: Hayatlarımızın kontrolü ne ölçüde bizim elimizdedir? Geçmişin travmalarıyla yüzleşmek mümkün müdür? En sona gelindiğinde, insan iyi bir hayat yaşayıp yaşamadığını nasıl anlayabilir?"

Bunları değerlendirmek için yazmaya karar verir Roland; "Bunu yapmaya zorlayacaktı kendini. En azından günde yarım saat. Çağın ruhu. Defteri doldur ya da doldurma, her yıl yeni bir deftere başla. Bir yılda üç defter doldurabilir. Yirmi yıl, eğer çok şanslıysa otuz yıl. Doksan cilt eder!"

KOLEKTİF UNUTKANLIĞA DİRENİŞ

'Dersler' işte bu büyük külliyyatın 470 sayfalık kısa bir özeti. II. Dünya Savaşı'nın ardından başlayan ve koronavirüs salgınının yol açtığı tecritle biten, birkaç nesli kapsayan geniş ve ayrıntılı bir ta-

rih taraması. Ama tarih arka plandan akıyor. 'Dersler' tarihi bir roman değil. Dönemleri açıklamaya da çalışmıyor Ian McEwan. Tarihi insan hayatlarının içinden geçiyor. Roland'ın defterleri küresel olayların bireysel yaşamlara nasıl nüfuz ettiğini gösteren ders notları.

Roland'ın bireysel ve tarihsel anılarını -ailesinin, arkadaşlarının, sevgililerinin hikâyeleri ile birlikte- anlatan Ian McEwan insana ve tarihe, daha doğrusu insan-tarih ilişkisine kapsamlı bir bakış sunmuş. Ewan'ın alışıldık kısa romanlarının aksine hayli geniş tuttuğu 'Dersler' geçmişin hiçbir zaman geçmediğini, bıraktığı izlerle bugünü biçimlendirdiğini sergileyen yaklaşımıyla kolektif unutkanlığımıza, her şeyin bizle başlayıp bizle sonlandığı fikriyatına karşı bir panzehir vazifesi görüyor.

Ewan, kendisinin ve insanın tarih olma ya da tarihe ait olma duygusuyla yazmış romanını. Roland Baines'i gençlik iyimserliğinden hayal kırıklığına ve umutsuzluğa götüren geçip giden zamanın içinde eriyen hayatıdır. Bu aynı zamanda Ian McEwan'ın hayal ve umutlarının boşa çıkışıyla örtüşür. Nitekim "Brexit tarafından yenildiğimi hissedene bendim" diye itiraf ediyor bir söyleşinde ve 'Dersler'i, "Bir tür Brexit sonrası romanı" olarak tanımlıyor.

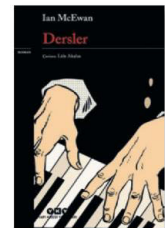
The Guardian'da yayımlanan aynı söyleşide romanda anlattıkları ile kendi hayat hikâyesi arasındaki benzerliklerin bulunduğunu da eklemiştir. Gerçekten de

romanda -özellikle ailesi hakkında- çok sayıda otobiyografik ayrıntı var. Kısacası girişte 'bir adamın hikâyesi' olarak değerlendirildiğim 'Dersler'in roman kahramanı ile Ian McEwan arasındaki mesafe çok uzak değil. Kendi hayatını işin içine katmasını "Dickens, Saul Bellow, John Updike ve kendi hayatlarını yağmalayan diğer yazarları her zaman kıskanmışımdır" diye açıklıyor. Gerçekten de Roland'ın başından geçenlerle McEwan'ın hayatından bazı parçalar iç içe geçerek kurgusallaştırılmış. Ne var ki aceleci olmamak ve Roland'ın -mesela öğretmeniyile ilişkisi gibi- bütün geçmişini yazarın geçmişiyile aydınlatılmamakta fayda var. Zira söyleşisinin sonuna şu uyarıyı da eklemiştir: "Kesinlikle en otobiyografik romanım ama aynı zamanda ben Roland değilim."

Olaylardan ziyade düşünceler ekseninde ortaya çıkıyor yazarın hikâye ile ilişkisi. Özellikle eski karısının romanlarını değerlendiren Roland'ın bakış açısından edebiyat dünyası hakkında polemiklere girdiğini, kendi edebiyat anlayışını, hatta 'Dersler'in nasıl okunması gerektiğini açıkladığını söylemek mümkün. Ancak önceki romanlarını okumuş ve sevmiş biri olarak 'Dersler'i biraz uzun ve dolambaçlı bulduğumu eklemem gerekiyor. Ayrıca hikâyenin Roland'ın bakış açısından anlatılması dramatik etkiyi artırabilirdi diye düşünüyorum.

Buna karşılık McEwan'ın alışlageldik hikâye anlatma becerisi ve zarif üslubu yerli yerinde. Roland'ın hayatının farklı anları ve hayatına giren farklı insanların anıları iç içe geçerken pek çok yan hikâye çıkıyor karşımıza. Ewan bütün bu hikâyeleri bütüne ustalıkla bağlamış; "Tarihin aynı zamanda kişisel, kişiselinde tarihsel olduğu fikrinden hiç ödün vermeden, kontrollü ama keyifli bir tutkuyla"...

'Dersler', Ian McEwan'ın başyapıtı değil ama kesinlikle güzel ve etkileyici bir roman.

DERSLER
Ian McEwan
Çeviren: Lâle Akalın
Yayıncı: Yapı Kredi Yayınları, 2023
472 sayfa.